

УДК 37

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16\(34\)-214-226](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16(34)-214-226)

Матіяш Валентина Василівна кандидат педагогічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46000, тел.: (0352)435-880, <https://orcid.org/0000-0003-2381-8318>

Гладюк Тетяна Володимирівна кандидат педагогічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46000, тел.: (0352)435-880, <https://orcid.org/0000-0001-5255-621X>

Гладюк Микола Миколайович кандидат педагогічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46000, тел.: (0352)435-880, <https://orcid.org/0000-0002-1642-6079>

ЕКОЛОГО – КРАЄЗНАВЧЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. Охарактеризовано особливості еколого-краєзнавчого виховання дітей дошкільного віку і молодших школярів. Обґрунтовано актуальність дослідження: потреба переосмислення екологічного виховання особистості в умовах соціально-економічних і екологічних викликів сьогодення в Україні; необхідність вирішення основних завдань національно-патріотичного виховання, які висвітлені в законах України про освіту, державних стандартах дошкільної і початкової освіти; значущості екологічного краєзнавства у вихованні екологічної культури особистості, ціннісного ставлення до довкілля, усвідомлення себе частиною природи, почуття відповідальності за природу як за національне багатство та основи життя на Землі. Визначено сутність еколого-краєзнавчого виховання дітей старшого дошкільного віку і молодшого шкільного як процес, спрямований на формування екологічної культури особистості на основі засвоєння нею системи екологічних знань про природу рідного краю, поглядів та переконань, що ґрунтуються на загальнолюдських цінностях і законах розвитку природи; виховання емоційно-ціннісного ставлення до довкілля, набуття практичного досвіду спілкування з природою, навичок екологічно доцільної поведінки. Схарактеризовано напрями еколого-краєзнавчого виховання (пізнавальний, організаційний, практичний, дозвіллевий), нетрадиційні форми та інноваційні

методи роботи, функції освітнього процесу в ЗДО і початковій школі (розвивальна, адаптаційна, оздоровча, коригувальна, вихована, пізнавальна, практико-орієнтована). Визначено педагогічні умови еколого-краєзнавчого виховання дітей старшого дошкільного віку і молодших школярів: дотримання змістової логічної послідовності у формування еколого-краєзнавчої культури; врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також рівня їх підготовки; активна взаємодія педагога і дітей; використання сучасних методів і форм роботи (дослідницьких проєктів, творчих завдань, ігор екологічного змісту тощо); створення еколого-розвивального середовища закладів освіти; узгоджена діяльність закладів освіти та батьків; створення емоційно-позитивного клімату під час ознайомлення дітей з рідним краєм; забезпечення наступності еколого-краєзнавчого виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Ключові слова: екологічна освіта, еколого-краєзнавче виховання, екологічне краєзнавство, діти старшого дошкільного віку, учні початкової школи.

Hladiuk Tetiana Volodymyrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, St. Maxim Kryvonos, 2, Ternopil, 46000, tel.: (0352)435-880, <https://orcid.org/0000-0001-5255-621X>

Hladiuk Mykola Mykolaiovych Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, St. Maxim Kryvonos, 2, Ternopil, 46000, tel.: (0352)435-880, <https://orcid.org/0000-0002-1642-6079>

ENVIRONMENTALLY - LOCAL KNOWLEDGE EDUCATION OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE AND YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Abstract. The features of ecological and local history education of preschool children and junior schoolchildren are characterised. The relevance of the study is substantiated: the need to rethink the environmental education of the individual in the context of socio-economic and environmental challenges in Ukraine; the need to address the main tasks of national-patriotic education, which are covered in the laws of Ukraine on education, state standards of preschool and primary education; the importance of environmental local history in the education of environmental culture of the individual, value attitude to the environment, awareness of being part of nature, a sense of responsibility for nature as a national. The article defines the essence of ecological and local history education of children of senior preschool and

primary school age as a process aimed at forming an individual's ecological culture on the basis of mastering a system of ecological knowledge about the nature of the native land, views and beliefs based on universal values and laws of nature development; education of emotional and value-based attitude to the environment, gaining practical experience of communicating with nature, and skills of environmentally appropriate behaviour. The directions of ecological and local history education (cognitive, organisational, practical, leisure), non-traditional forms and innovative methods of work, functions of the educational process in preschool and primary schools (developmental, adaptive, health-improving, corrective, educational, cognitive, practice-oriented) are characterised.

The article identifies the pedagogical conditions for the ecological and local history education of children of senior preschool age and primary schoolchildren: adherence to the content logical sequence in the formation of ecological and local history culture; consideration of age and individual characteristics of children, as well as their level of training; active interaction between the teacher and children; use of modern methods and forms of work (research projects, creative tasks, games with environmental content, etc.); creation of an ecological and developmental environment for educational institutions; coordinated activities of educational institutions and parents; creation of an emotionally positive climate when children are introduced to their native land; ensuring the continuity of ecological and local history education for children of senior preschool and primary school age.

Keywords: ecological education, ecological and local history education, ecological local history, children of senior preschool age, primary school students.

Постановка проблеми. На сучасному етапі важливо переосмислити виховання особистостей, які здатні до вирішення назрілих соціально-економічних і екологічних проблем в Україні. У зв'язку з цим, особливої уваги у закладах освіти потребує виховання у підростаючого покоління екологічної культури, ціннісного ставлення до довкілля, усвідомлення себе частиною природи, почуття відповідальності за природу як за національне багатство та основи життя на Землі.

Концепція національно-патріотичного виховання в системі України серед основних завдань поступу українського суспільства визначає національно-патріотичне виховання молоді через різні напрямки, зокрема й системну, міждисциплінарну екологічну та краєзнавчу роботу на різних рівнях здобуття освіти [7].

Дошкільна й початкова освіта є невід'ємними складниками системи освіти України, особливо важливими в особистісному всебічному розвитку дитини. Забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою розглядається науковцями як умова гармонійного розвитку особистості [10;11].

У Законах України про «Про дошкільну освіту» [4], «Про повну загальну середню освіту» [5], Базовому компоненті дошкільної освіти [1] і Державному стандарті початкової освіти [3] наголошується на вихованні у дітей любові до Батьківщини, «поваги та дбайливого ставлення до національних, історичних, культурних надбань українського народу»; екологічної культури і емоційно-ціннісного ставлення до довкілля, свідомого ставлення до себе та оточення.

Екологічне краєзнавство – соціально значущий та необхідний напрямок роботи з дітьми. Його унікальність на етапі дошкільної та початкової освіти полягає в ознайомленні дошкільнят та молодших школярів з життям у різних його проявах та взаємозв'язках, різнобічному розгляді неживої й живої природи, населення й господарської, зокрема й природоохоронної, діяльності людей у рідному краї. Значення екологічного краєзнавства важко переоцінити: виховуючи дітей на подіях, тісно пов'язаних з історією, природою регіону, забезпечується формування глибокої прихильності до нього, почуття гордості. Опора на красу навколишнього світу, культурні цінності та історію рідного краю сприяє вихованню любові до Батьківщини, рідної землі, прагнення берегти і примножувати її багатства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти проблеми екологічної освіти і виховання дітей дошкільної освіти і початкової освіти висвітлено у працях Г. Беленької, О. Біди, А. Войтович, Н. Горопахи, Н. Лисенко, З. Плохій, Г. Пустовіта та інших.

Окремим питанням еколого-краєзнавчого виховання присвячені сучасні дослідження учених. Зокрема, природу рідного краю як засіб формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку розглядають О. Канарова та В. Перегіняк [6]. Л. Крайнова висвітлює здійснення екосистемного підходу в ознайомленні дошкільників з природою [8]. Особливості екологічного виховання молодших школярів досліджують Л. Макара [9] і О. Шевчук [15], а дітей старшого дошкільного віку – С. Репета, Н. Джура [15]. Інноваційні технології екологічної освіти дітей дошкільного віку висвітлює В. Розгон [14], а форми організації роботи щодо ознайомлення дошкільників з рідним краєм – Н. Охріменко [12]. Реалізації принципу наступності у вихованні старших дошкільників і молодших школярів присвячені дослідження Т. Марчій-Дмитраш (в екологічному вихованні) [10], С. Матвієнко (в національно-патріотичному вихованні) [11]).

У роботах дослідників обґрунтована необхідність формування екологічної культури на базі природничо-наукових знань, умінь і навичок. Науковці вважають, що вирішення складних екологічних проблем полягає у впровадженні системи екологічної освіти та виховання, яка ґрунтується на новітніх підходах до формування екологічної культури у дітей. Крім того, дослідники акцентують увагу на значущості вивчення рідного краю, реалізації краєзнавчого принципу в дошкільній і початковій освіті.

Метою статті є різнобічний аналіз еколого-краєзнавчого виховання дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні відмінною рисою педагогічної науки є створення єдиної картини світу – нового напрямку в освіті.

Еколого-краєзнавчий підхід в таких умовах є важливим чинником для досконалого і комплексного вивчення природи рідного краю у розв'язанні завдань екологічного виховання. Водночас, виховання любові до Батьківщини, рідної землі нерозривно пов'язане з вихованням основ екологічної культури – емоційно-ціннісного, дбайливого ставлення до природи. Учені підкреслюють важливість дошкільного віку і молодшого шкільного у формуванні основ екологічної культури [6; 9].

Еколого-краєзнавче виховання дітей старшого дошкільного віку і молодшого шкільного розглядаємо як процес, спрямований на формування екологічної культури особистості на основі засвоєння нею системи екологічних знань про природу рідного краю, поглядів та переконань, що ґрунтуються на загальнолюдських цінностях і законах розвитку природи; виховання емоційно-ціннісного ставлення до довкілля, набуття практичного досвіду спілкування з природою, навичок екологічно доцільної поведінки.

Забезпечення ефективності еколого-краєзнавчого виховання дітей дошкільного віку та молодших школярів досягається шляхом реалізації системного підходу, використання інноваційних та традиційних методів, форм і засобів освітньо-виховної діяльності здобувачів освіти. Особливої уваги заслуговують нетрадиційні форми роботи через значний педагогічний потенціал, що закладений у них. Їх використання в освітньому процесі викликає у дітей зацікавленість до пізнання природи рідного краю, можливість сформувати у них мотивацію до активної участі в екологічно-значущій діяльності. У практиці закладів освіти поширені такі нетрадиційні форми роботи :

- спільні соціально-значущі, екологічні проекти, природоохоронні та оздоровчі акції, екологічні свята; участь в оформленні різних виставок, ярмарків, Червоної книги мікрорайону;

- створення нових об'єктів на екологічній стежці дитячого садка, школи, влаштування екологічних зон: «міні-заповідник», город, фіто-город, ягідник, метеомайданчик, сонячний годинник; праця дітей в природі.

Вважаємо за необхідне диференціювати форми, методи, прийоми та засоби еколого-краєзнавчого виховання щодо вікової категорії. Дітей старшого дошкільного віку залучають до екологічних ігор, екологічних казок, екологічних свят, екологічного театру, квіткової аптеки, екологічної стежини, екологічної пошти, диво-куточка природи, екологічного кола, екологічної блискавки, екологічних міні-проектів. Цікавими для дошкільнят можуть бути заняття-подорожі (у пустелю, у гори, на луку, в морські глибини), лялькові

вистави (екологічна прогулянка до лісу, на поле, у сад), веселі мандрівки (у царство квітів, до пташиного світу).

Учням початкової школи рекомендують екологічні розвідки, екологічні тренінги, екофірми, команди екологів-рятувальників, пташині їдальні, екотурніри, Червону книгу мікрорайону, фіто-аптеку, метеобюро, екопроекти екосигнали, екологічні експреси, зустрічі з екологічним домовиком Кузьою.

Вищезазначені форми методи, прийоми та засоби покликані реалізувати такі напрями роботи із дітьми вказаних вікових категорій : пізнавальний, організаційний, практичний, дозвіллевий.

Такий комплексний підхід сприяє вихованню у дітей ціннісного, дбайливого ставлення до всього живого, чуйності, розвиває пізнавальні здібності, вчить розуміти та любити природу Батьківщини. Накопичення дошкільнятами та учнями початкової школи соціального досвіду життя у своєму місті/селі, регіоні, засвоєння прийнятих у ньому правил поведінки, взаємин, залучення до його культурного світу і є початком патріотизму, що народжується у пізнанні, а формується у процесі цілеспрямованого виховання. Усвідомлення значущості проблеми виховання любові до рідного краю, природи веде до проведення поглибленої еколого-краєзнавчої роботи, яку доцільно вибудовувати за трьома напрямками: пізнавальним, технологічним, організаційним.

Пізнавальний напрям включає зміст еколого-краєзнавчого виховання. Він відображений в різних освітніх напрямках державних стандартах дошкільної і початкової освіти, які реалізовані в програмах розвитку дитини дошкільного віку, типових програмах початкової освіти, підручниках для початкової школи. Зміст еколого-краєзнавчого виховання спрямований на формування в дітей знань про українську історію та культуру, звичаї та традиції; закони, об'єкти та явища природи; навичок доцільної поведінки в природі та суспільстві. Провідна роль еколого-краєзнавчого виховання у дошкільних закладах належить освітнім напрямкам «Дитина в природному докільлі», «Дитина в соціумі», а в початковій школі – інтегрованому курсу «Я досліджую світ». Разом з тим, Л. Макара наголошує на важливості художнього засвоєння дітьми природничої та соціальної дійсності, розвитку вміння виражати своє ставлення до природи творчими засобами [9, с. 202]. Н. Охріменко зазначає, що ознайомлення дітей із рідним краєм відбувається також на заняттях з народознавства, конструювання, художньо-продуктивною діяльністю [12].

Технологічний напрям передбачає використання сучасних технологій навчання і виховання дітей: інформаційних, інтерактивних, проектних, ігрових.

Організаційний напрям спрямований на створення еколого-розвивального середовища, розробку методичного забезпечення освітнього процесу.

Дозвіллевий напрям передбачає організацію свят та розваг еколого-краєзнавчого змісту.

Вважаємо, що дана структура сприяє послідовному та системному підходу до еколого-краєзнавчого виховання дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів, допомагаючи їм розуміти та цінувати навколишнє середовище. Важливою особливістю є різниця в характеристиках занять для дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів, що враховує їхні вікові особливості та рівень розвитку.

На думку В. Розгон, інноваційні методи екологічної освіти дітей дошкільного віку базуються на сучасних підходах до формування уявлень про природу. До них відносяться:

- метод формування мислеобразів: створення системи уявлень про навколишнє середовище на основі наукової інформації, творів мистецтва.

- метод екологічної лабіалізації: цілеспрямована дезорганізація певних аспектів світосприйняття, що призводить до психологічного дискомфорту та спонукає дітей переосмислювати свої ставлення до природи.

- метод екологічних асоціацій: викликання асоціативних зв'язків між різними образами, які допомагають дітям легше розуміти природу.

- метод художньої репрезентації природних об'єктів: використання мистецтва, такого як живопис, музика і художнє слово, для акцентування художніх аспектів уявлення про природу.

- метод екологічної емпатії: співчуття до природи та звернення до почуттєвої сфери особистості.

- метод екологічної рефлексії: аналіз поведінки людини через призму взаємодії з природними об'єктами.

- ігровий метод: навчання в природній для дитини формі шляхом гри, дозволяючи їй вивчати світ природи та правила взаємодії з нею [14, с. 97].

Безумовно, еколого-краєзнавче виховання як безперервний процес розпочинається з молодших груп і продовжується в старших групах ЗДО, а згодом і в початковій школі. Діти старшого дошкільного віку і учні початкової школи активно знайомляться з особливостями рідного краю: природними, історико-культурними, національними. Під час цього процесу у них формуються риси характеру, які допоможуть їм стати справжніми патріотами своєї Батьківщини. Отримані в дитинстві яскраві враження про природу, історію рідного міста чи села, краю, залишаються в пам'яті людини на все життя.

Розгляд ілюстрацій, читання оповідань, казок, легенд, пізнавальні розповіді, організація екологічних ігор, перегляд відеофрагментів допомагають краще опанувати дітям навчальний матеріал. Однак такі опосередковані методи пізнання природи, на думку дослідників, чинять менший виховний вплив на дитину, ніж безпосереднє спілкування з

природою, яке пов'язане з емоційним сприйняттям об'єктів та явищ природи. У зв'язку з цим, особливого значення в еколого-красознавчому вихованні дітей дошкільного віку і молодшого шкільного набувають цільові прогулянки і екскурсії, подорожі з батьками, туристично-красознавчі походи за межі свого міста чи населеного пункту.

Екскурсії в природу здійснюють з метою встановлення взаємовідносин між окремими складовими природного середовища, а з іншої сторони між природою та економічною і соціально-культурною діяльністю людей. У процесі спілкування з довкіллям формується емоційно-ціннісне ставлення дітей до природи, виникає інтерес до пізнання її таємниць, виникає бажання піклуватись про неї. Важливе місце відводиться дитячому туризму, який надає можливість самореалізації, розкриває розумові й фізичні риси, виявляє індивідуальність в діях кожної дитини.

Л. Крайнова зауважує про важливість здійснення екосистемного підходу в екологічній освіті дошкільників. Науковиця підкреслює, що природа рідної місцевості включає важливі для пізнання дітей екосистеми (ліс, лука, водойма). Ознайомлення дошкільнят з цими природними угрупованнями надає можливість їм встановити взаємозв'язки між неживою і живою природою, рослинами і тваринами, природою і людьми [8, с. 35].

Зазначимо, що даний підхід реалізується і в початковій школі, зокрема у змісті курсу «Я досліджую світ». У 1 класі учні продовжують вивчати особливості природи рідного краю на прикладі таких екосистем, як ліс, луки, водойми (прісні і морські), поле [2]. Ці знання школярів розширюються і поглиблюються в наступних класах початкової школи.

Зауважимо, що розвиток еколого-красознавчої обізнаності учнів початкових класів реалізується через такі складові: екологічні знання; екологічна діяльність; екологічні переконання. Для збагачення екологічних знань учнів початкових класів важливо організовувати зустрічі з екологами, екопрогулянки, екологічні конкурси і фестивалі. Це сприятиме систематизації уявлень школярів про екологічні проблеми в Україні та їх шляхи вирішення.

Надзвичайно важливим в закладах дошкільної освіти і початкової школи є створення еколого-розвивального середовища: куточків природи, дослідницьких лабораторій, музеїв в групі чи класі, екологічних стежин на території садочка, школи і прилеглих територій (парку, саду, городу, квітнику). Такі природничі осередки спонукають дітей спостерігати за змінами у неживій та живій природі, встановлювати взаємозв'язки між явищами природи, усвідомлювати позитивний та негативний вплив людини на довкілля [13, с. 201].

Варто зауважити, що на результат еколого-красознавчого виховання великий вплив має сім'я, узгоджена діяльність педагогів і батьків. Дорослі формують у дитини позитивне ставлення до навколишнього середовища,

власними прикладами показують дітям екологічно доцільну поведінку у взаємодії з природою. Разом з дітьми вони здійснюють подорожі вихідного дня, беруть участь у проєктах і святах [15].

У еколого-краєзначому вихованні важливим є залучення дітей до природоохоронної діяльності : надання посильної допомоги у збереженні природних ресурсів, догляду за рослинами і тваринами, допомоги птахам узимку, висаджування дерев, кущів, квітів, прибирання сміття на території садочка і школи [15].

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що еколого-краєзнавче виховання оптимізується, якщо в середовищі ЗДО та початкової школи реалізуються такі функції: розвивальна, адаптаційна, оздоровча, коригувальна, виховна, пізнавальна та практико-орієнтована. Розвивальна функція передбачає:

- вдосконалення психічних процесів та його властивостей;
- розвиток емоцій і почуттів, що відображають значущість природи для кожної дитини;
- розвиток моральних норм і правил поведінки у природі, позитивного ставлення до живих об'єктів;
- формування здатності адекватного реагування на зміну екологічної ситуації;
- розвиток моральних звичок, комунікацій;
- розвиток рефлексивних якостей особистості (самоаналіз, самооцінку, самосвідомість);
- розвиток емпатії.

Адаптаційна функція полягає в розвитку здатності дитини швидко та адекватно реагувати, пристосовуватися та звикати до змін в екологічному середовищі. Тут для дітей дуже важлива наявність ритуалів (привітатися з рослинами, тваринами, що мешкають у групі або школі), традицій, наприклад, щорічне проведення екологічних акцій.

Оздоровча функція проявляється у розширенні обізнаності дітей щодо різноманітного використання природних факторів для оздоровлення організму: водні та повітряні процедури; сонячні ванни; пісочна терапія; використання звуків природи як аудіозаписів на заняттях, в рекреаційних паузах, для релаксації. Усе це сприяє активізації природних (біологічних) життєвих сил дитини.

Коригувальна функція спрямовується на динаміку розвитку екологічно виправданої поведінки (відсутність жорстоких вчинків, наявність гуманних проявів).

Виховна функція: виховання у дитини розуміння самоцінності живого на Землі, ціннісного ставлення до життя, системи цінностей єднання Людини та Природи, цінності природи як природного довкілля, цінності задоволення від перебування в природі та цінності спілкування з іншими живими істотами, цінності пізнання навколишньої природи для життєдіяльності, творчий процес.

Пізнавальна функція розкриває поняття цілісності світу, системності навколишнього, причинно-наслідкових зв'язків у природі. Пізнавальні здібності дітей удосконалюються від первинних відчуттів до цілеспрямованих спостережень, суб'єктивних узагальнень через експериментування шляхом творчого застосування знань, знайомство із засобами, що забезпечують інформаційну компетентність: енциклопедії, комп'ютерні та теле-, відеопроекти, природничі книги, власні тривалі спостереження.

Практико-орієнтована функція націлює педагогів на формування у дітей умінь забезпечити та зберегти сприятливі умови для нормального функціонування (життєдіяльності) живих організмів, враховувати особливості пристосування при зміні їх місця проживання, попереджаючи неправильні вчинки однолітків у природі, дотримуватися правил взаємодії з навколишнім середовищем. Таким чином, еколого-краєзнавче виховання повинно сприяти реалізації всіх компонентів змісту екологічної освіти: пізнавального, морально-ціннісного та діяльнісного.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що ефективність еколого-краєзнавчого виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку забезпечать визначені нами педагогічні умови:

- дотримання змістової логічної послідовності у формування еколого-краєзнавчої культури;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також рівня їх підготовки;
- активна взаємодія педагога і дітей;
- використання сучасних методів і форм роботи (дослідницьких проєктів, творчих завдань, ігор екологічного змісту тощо);
- створення еколого-розвивального середовища закладів освіти;
- узгоджена діяльність закладів освіти та батьків;
- створення емоційно-позитивного клімату під час ознайомлення дітей з рідним краєм;
- забезпечення наступності еколого-краєзнавчого виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Висновки. Важливою складовою національно-патріотичного виховання особистості є еколого-краєзнавче виховання, яке спрямоване на формування у неї екологічної культури. В основі еколого-краєзнавчого виховання старших дошкільників та молодших школярів лежить інтеграція краєзнавчого і екологічного підходів в дошкільній і початковій освіті. Його завданнями є формування в дітей знань про природу, історію та культурні особливості рідного краю, усвідомлення важливості охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи, відповідальності за природу та культурну спадщину свого регіону, набуття навичок екологічно доцільної поведінки, та розвивати

екологічно відповідальне ставлення до навколишнього середовища. Ефективність еколого-краєзнавчого виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку залежить від реалізації визначених педагогічних умов.

Перспективи подальшого дослідження проблеми автори розглядають у застосуванні проектів екологічно-краєзнавчого напрямку як методу активізації навчально-пізнавальної діяльності в закладах дошкільної освіти та в початковій школі.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021. №33. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Будна Н.О., Гладюк Т.В., Заброцька С. Г., Шост Н.Б. Я досліджую світ : підручник для 1 кл. закладів загальн. серед. освіти : у 2-х ч. Ч. 2. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. 96 с.
3. Державний стандарт початкової освіти. (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
4. Закон України «Про дошкільну освіту» : за станом на 13 12. 2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту» : за станом на 23.02.2023 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
6. Канарова О. В., Перегіняк В. С. Природа рідного краю як засіб формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 63. Т. 1. С. 50 – 54.
7. Концепція Національного патріотичного виховання в системі України. Наказ Міністерства освіти і науки від 6.06.2022. №527. URL : <https://drive.google.com/file/d/1B-dJsxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view>
8. Крайнова Л.В. Екосистемний підхід в ознайомленні з природою дітей дошкільного віку. *«Молодий вчений»*. 2017. № 10.1 (50.1), жовтень. С. 34-38.
9. Макара Л. М. Особливості екологічного виховання молодших школярів. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. Вип.7. С. 200–203.
10. Марчій-Дмитраш Т. Шляхи реалізації принципу наступності в екологічному вихованні дітей в сучасних закладах дошкільної освіти і початкових школах. С. 191 -197. *Освітній простір України*. 2018. Вип. 12. С. 191-197.
11. Матвієнко С. І. Особливості забезпечення наступності у національно-патріотичному вихованні старших дошкільників і молодших школярів. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2022. №4. С.17-23.
12. Охріменко Н. П. Форми організації роботи щодо ознайомлення дошкільників з рідним краєм. *Сучасні реалії та перспективи розвитку освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Дніпро: Міжнародний гуманітарний дослідницький центр. 2020. С. 32 – 34.
13. Репета С.Р., Джура Н.М. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Випуск 50. Т. 1. С.199 – 203. URL : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/50/part_1/41.pdf.
14. Розгон В. В. Інноваційні технології екологічної освіти дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Випуск 80. Том 2. С. 96 – 100.

15. Шевчук О.В. Специфіка формування екологічної поведінки в учнів початкової школи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Збірник наукових праць*. 2018. Випуск 51. С 74 – 78.

References:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity v Ukraini (2020). [A base component of preschool education is in Ukraine]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>. [in Ukrainian].

2. Budna, N.O., Hladiuk, T.V., Zabrotska, S. H., Shost, N.B. (2018). Ya doslidzhuiv svit [I explore the world]: pidruchnyk dlia 1 kl. zakladiv zahaln. sered. osvity : u 2-kh ch. Ch. 2. Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan, 96. [in Ukrainian].

3. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]. (u redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 lypnia 2019 r., № 688), (2019). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10. 11.2023). [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (2017).[Law of Ukraine «On Education»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (data zvernennia: 10. 11.2023). [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu» (2017).[Law of Ukraine «On Preschool Education»]. Verkhovna Rada of Ukraine. Official publication. K.: Parliamentary Publishing House. 37 p. [in Ukrainian].

6. Kanarova O., Perehyniak V. (2019). Pryroda ridnoho kraiu yak zasib formuvannia ekolohichnoi kultury u ditei starshoho doshkilnoho viku [Nature of native land as a means of forming environmental culture in children senior preschool age]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh - Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 63/1, 50-54. [in Ukrainian].

7. Kontseptsiiia Natsionalnoho patriotychnoho vykhovannia v systemi Ukrainy [Concept of National Patriotic Education in the system of Ukraine] (2022). Nakaz Ministerstva osvity i nauky vid 6.06.2022. №527. URL : <https://drive.google.com/file/d/1B-dJxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> (data zvernennia: 10. 11.2023). [in Ukrainian].

8. Krainova, L.V. (2017). Ekosystemnyi pidkhid v oznaiomlenni z pryrodou ditei doshkilnoho viku [Ecosystem approach in familiarizing preschool children with nature]. «*Molodyi vchenyi*» – "Young scientist", 10.1 (50.1), 34-38. [in Ukrainian].

9. Makara L. N. (2022). Osoblyvosti ekolohichnoho vykhovannia molodshykh shkoliariv. [Peculiarities of ecological education of younger schoolchildren]. *Aktualni problemy psykholohii v zakladakh osvity - Actual problems of psychology in educational institutions*, 7. 200–203. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v7i.7286> (data zvernennia: 10. 11.2023). [in Ukrainian].

10. Marchii-Dmytrash, T. (2018). Shliakhy realizatsii pryntsyphu nastupnosti v ekolohichnomu vykhovanni ditei v suchasnykh zakladakh doshkilnoi osvity i pochatkovykh shkolakh [Ways of implementing the principle of continuity in ecological education of children in modern preschool education institutions and primary schools]. *Osvitnii prostir Ukrainy – Educational space of Ukraine*, 12, 191-197. [in Ukrainian].

11. Matviienko, S. I. (2022). Osoblyvosti zabezpechennia nastupnosti u natsionalno-priotychnomu vykhovanni starshykh doshkilnykiv i molodshykh shkoliariv [Peculiarities of ensuring continuity in the national-patriotic education of older preschoolers and younger schoolchildren]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky – Scientific notes of NSU named after M. Gogol. Psychological and pedagogical sciences*, 4, 17-23. [in Ukrainian].

12. Okhrimenko N. P.(2020). Formy orhanizatsii roboty shchodo oznaiomlennia doshkilnykiv z ridnym kraiem [Forms of organization of work on familiarizing preschoolers with their native land]. *Suchasni realii ta perspektyvy rozvytku osvity : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Dnipro: Mizhnarodnyi humanitarnyi doslidnytskyi tsentr - Modern realities and prospects for the development of education: materials of the International Scientific and Practical Conference. Dnipro: International Humanitarian Research Center. pp. 32 – 34. [in Ukrainian].*

13. Repeta, S.R., Dzhura, N.M. (2022). Ekolohichne vykhovannia ditei starshoho doshkilnogo viku v umovakh zakladu doshkilnoi osvity [Environmental education of children of older preschool age in the conditions of a preschool education institution]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy, 50/1, 199 – 203. [in Ukrainian].*

14. Rozghon V. V. (2021). Innovatsiini tekhnolohii ekolohichnoi osvity ditei doshkilnogo viku [Innovation technologies of ecological education of preschool children]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova - Scientific journal of the NPU named after M. P. Drahomanov, 80/2, 96 – 100. [in Ukrainian].*

15. Shevchuk O.V.(2018). Spetsyfika formuvannia ekolohichnoi povedinky v uchniv pochatkovoї shkoly. [The specifics of the formation of environmental behavior in primary school students]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy. Zbirnyk naukovykh prats - Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems. Collection of scientific works, 51, 74-78. [in Ukrainian].*

